

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

M 0 7 1 7 0 1 1 2

SPOMLADANSKI ROK

EKONOMIJA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Sobota, 9. junij 2007 / 150 minut

Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik, svinčnik, šilček, radirko, ravnilo in žepni računalnik.

Kandidat dobi konceptni list in štiri ocenjevalne obrazce (dva za del 2A in dva za del 2B).

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.

Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Reštev nalog v izpitni poli ni dovoljeno zapisovati z navadnim svinčnikom.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalne obrazce).

Odgovore vpisujte v za to predvideni prostor z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Slike lahko rišete s svinčnikom.

Pišite razločno in čitljivo. **Nečitljivi odgovori se točkujejo z nič (0) točkami.**

Število točk, ki jih dobite za posamezne pravilne odgovore, je navedeno v izpitni poli.

Poskušajte rešiti vse naloge. Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 24 strani, od tega 1 prazno.

Del A: KRAJŠA BESEDILNA VPRAŠANJA

Navodilo: Pazljivo preberite navodilo in vprašanja. Ne izpuščajte ničesar.

*A-del izpitne pole ima šest krajših besedilnih vprašanj, ki jih sestavljajo podvprašanja. Odgovoriti morate na **vseh šest**, in sicer kratko, jedrnato in natančno. Za vsako vprašanje lahko dobite skupaj največ 10 točk. Pomagajte si s podvprašanji, pri katerih je v oklepaju navedeno število točk za pravilen in popoln odgovor.*

A01**EKONOMSKI PROBLEM IN TRANSFORMACIJSKA KRIVULJA**

Vsako gospodarstvo ima neko število ljudi z različnim znanjem in spretnostmi, tovarne z danimi zmogljivostmi, dane naravne vire ipd. Gospodarstvo se mora odločiti, kako bo te vire razvrstilo na tisoče proizvodov, ki jih njeno prebivalstvo potrebuje.

- a) Pojasnite, v čem se kaže ekonomski problem vsake družbe.

1 točka

- b) Navedite ekonomska vprašanja, s katerimi se sreča vsaka družba zaradi omejenih proizvodnih virov.

1 točka

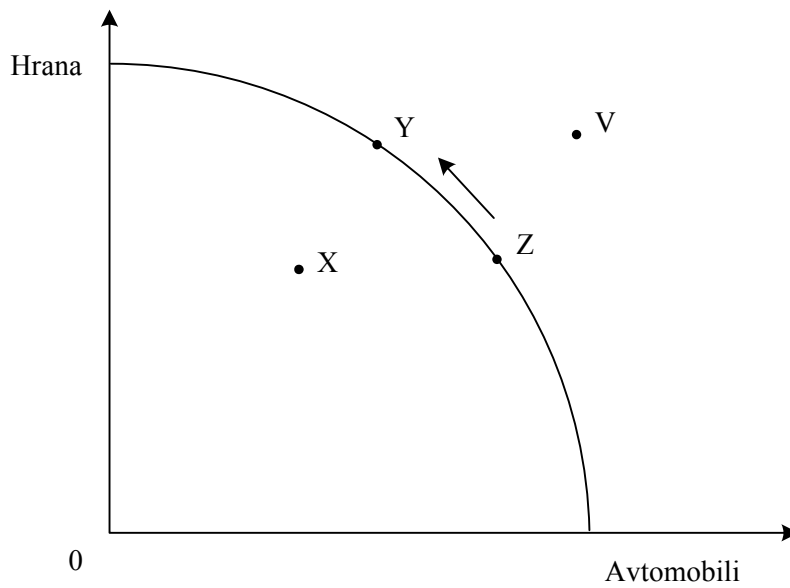
- c) Pojasnite:

- kaj nam prikazuje transformacijska krivulja

- zakaj ima konkavno (izbočeno) obliko.

3 točke

d) Slika prikazuje transformacijsko krivuljo države Tornije, ki proizvaja avtomobile in hrano.

- Pojasnite, kaj pomeni za državo Tornijo proizvodnja v točki X.
- V sliko vrišite spremembo (*s črtkano črto*), če bi se v Torniji povečala produktivnost v proizvodnji avtomobilov.
- Denimo, da bi v Torniji nastal velik potres. Vrišite v sliko spremembo (*s pikčasto črto*), ki bi jo ta potres povzročil.
- Pojasnite, kaj pomeni premik iz točke Z v točko Y.
- Pojasnite, kaj za državo Tornijo pomeni točka V.

5 točk

A02

TRG, KONKURENCA IN DRŽAVNA INTERVENCIJA

Potrošniki zadovoljujejo svoje potrebe z dobrinami, ki jih kupijo na trgu. Ker uresničuje tržni mehanizem svoje naloge bolj ali manj uspešno, sodobna država s svojimi ukrepi zagotavlja gospodarsko ravnotežje in varuje življenjsko raven prebivalstva.

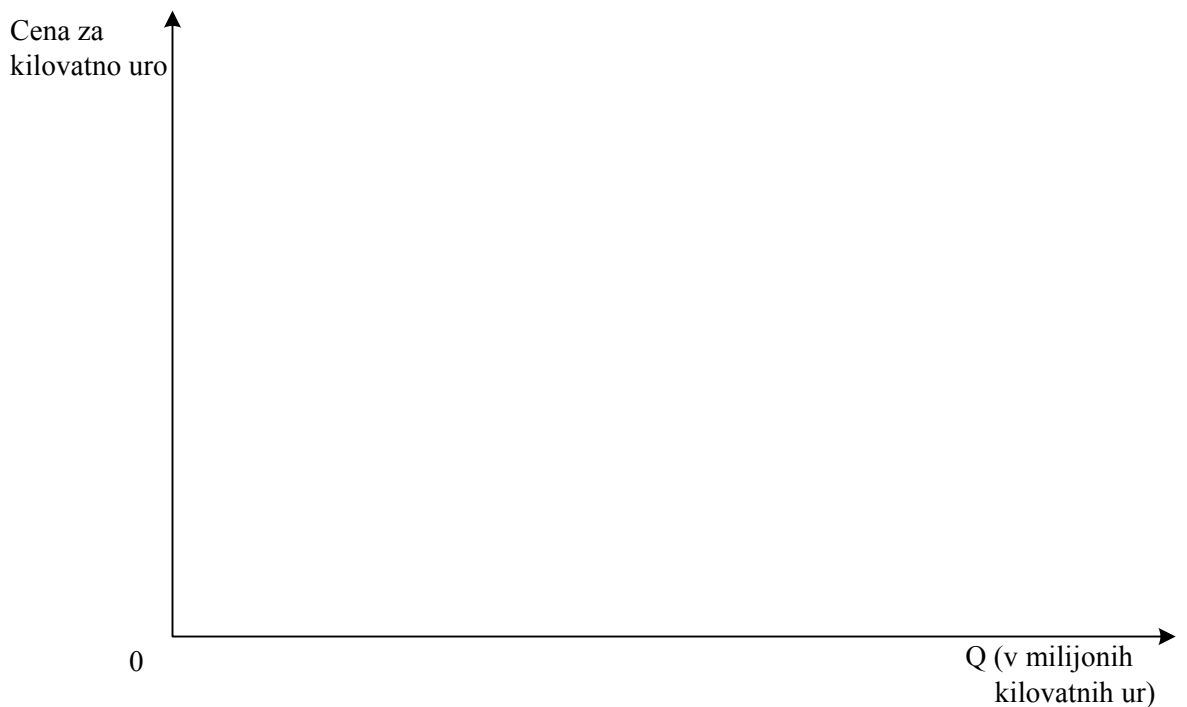
- a) Način delovanja in učinkovitost trga sta opredeljena predvsem s stopnjo konkurence. Navedite vsaj tri dejavnike, ki oblikujejo konkurenco na nekem trgu.

2 točki

- b) Podjetje Elektron d. d. oskrbuje trg v državi Grandiji z električno energijo. Podatke o ponudbi in povpraševanju po električni energiji prikazuje tabela.

Cena (P) v denarnih enotah za 1 kilovatno uro	Obseg povpraševanja v milijonih kilovatnih ur	Obseg ponudbe v milijonih kilovatnih ur
2	8000	5500
2,5	7500	6000
3	7000	6300
3,5	6500	6800
4	6000	7100
4,5	5500	7200

- Vrišite v spodnji diagram krivulji ponudbe in povpraševanja po električni energiji.

- Grafično določite tržno ravnotežje, označite ravnotežno količino in ravnotežno ceno.
3 točke
- c) Če je podjetje Elektron d. d. edino podjetje v državi, ki oskrbuje trg z električno energijo, potem ima položaj (*dopolnite*) _____.
- 1 točka*
- d) Zaradi položaja, ki ga ima podjetje Elektron d.d. na trgu električne energije v državi Grandiji, je vlada določila najvišjo mogočo ceno v višini 2,5 denarne enote za kilovatno uro.
- Vrišite najvišjo možno ceno v sliko pod točko b) in določite obseg tržne ponudbe in tržnega povpraševanja.
1 točka
 - Zaradi posredovanja države na trgu električne energije se pri dani najvišji mogoči ceni za kilovatno uro oblikuje (*podčrtajte pravilni odgovor*):

presežna ponudba / presežno povpraševanje.
1 točka
 - Navedite vsaj dva ukrepa, s katerima bi država dejansko omogočila čim širšemu krogu prebivalstva nakup električne energije po dani najvišji mogoči ceni:
2 točki

A03

DENAR

V razvitih tržnih gospodarstvih skoraj vse transakcije, povezane s proizvodnjo, menjavo in potrošnjo, zahtevajo posredovanje denarja. Podjetja ga dobijo s prodajo dobrin ter na denarnem in finančnem trgu. Potrebujejo ga za nakup proizvodnih dejavnikov. Gospodinjstva s sodelovanjem v proizvodnji dobijo denar, ki jim omogoča nakup dobrin.

a) V zgodovini so pri različnih ljudstvih kot splošni ekvivalent nastopile različne vrste blaga: platno, školjke, kože, žito itd.

- Pojasnite pojem splošni ekvivalent.

- Pojasnite, zakaj blaga kakor: platno, školjke, kože, žito ne imenujemo denar.

- Navedite vsaj tri lastnosti zlata in srebra, zaradi katerih sta se kot prvi denar uveljavili prav ti kovini.

3 točke

b) Navedite oblike, v katerih nastopa denar v sodobnih gospodarstvih, in pojasnite, zakaj govorimo o dematerializaciji denarja.

2 točki

c) Opišite vlogo centralne banke v sistemu zlate valute.

1 točka

d) Navedite najpomembnejšo prednost, ki jo ima sistem papirne valute pred sistemom zlate valute, in vsaj en problem, ki je nastopil z uvedbo papirne valute.

2 točki

e) Navedite, katera je tista količina denarja v obtoku, ki omogoča normalno delovanje gospodarstva, in kaj se zgodi, če je denarja v obtoku preveč ali premalo.

2 točki

A04**PODJETNIŠTVO IN TRŽNA STRUKTURA**

S tehnološkim razvojem se je spreminjala tudi tržna struktura, spremenil se je način ravnanja podjetij, ki so se morala hitreje prilagajati novim konkurenčnim zahtevam.

- a) Navedite ovire (po Hilferdingu), ki so se v procesu monopolizacije gospodarstva nastopile pri selitvi kapitala v donosnejše panoge.

2 točki

- b) V obdobju spreminjanja tržne strukture so nastali tudi karteli kot način reagiranja podjetij. Pojasnite pojem kartela in navedite, o čem se podjetja dogovarjajo v kartelu.

2 točki

- c) Podjetja so si prizadevala dobiti monopolno moč. Nadzor posameznega trga je namreč proizvajalcu omogočal, da je svojo poslovno politiko določal za dalj časa. Pojasnite, s katerimi argumenti so nekateri ekonomisti (npr. Mandel) poudarjali, da monopoli zavirajo družbeni in tehnološki napredek.

2 točki

d) Navedite vsaj štiri ukrepe, s katerimi lahko država uresniči protimonopolno politiko.

2 točki

e) V sodobnem gospodarstvu dobiva konkurenca necenovno naravo. S primeri pojasnite vsaj dve obliki tekmovanja podjetij na necenovni ravni.

2 točki

A05**MEDNARODNI EKONOMSKI ODNOSI**

Sodobna gospodarstva so odprta gospodarstva. Svet je vse bolj med seboj povezan in odvisen, posamezna gospodarstva se vraščajo v svetovno, globalno gospodarstvo.

- a) Pojasnite, zakaj so danes pretežno vsa gospodarstva odprta, in navedite, kako to odprtost merimo.

2 točki

- b) Obkrožite pravilno:

Slovenijo štejemo med: odprta / zaprta gospodarstva.

1 točka

- c) Pojasnite teorijo primerjalnih prednosti v mednarodni menjavi.

2 točki

d) Navedite vsaj dve institucionalni obliki, v katerih se kaže internacionalizacija kapitala.

1 točka

e) Pojasnite vsaj dva razloga, ki imata v nekaterih gospodarstvih za posledico izvoz kapitala.

2 točki

d) Pojasnite, katera podjetja imenujemo transnacionalna podjetja, in s sliko prikažite logiko njihovega delovanja.

2 točki

A06**FISKALNA POLITIKA**

Fiskalna politika je poleg denarne politike najpomembnejša ekonomska politika.

- a) Opredelite pojem fiskalne politike in navedite vsaj tri javnofinančne blagajne.

2 točki

- b) Navedite vsaj tri osnovne vrste javnofinančnih prihodkov in pri vsaki od njih navedite po en primer.

3 točke

Vrsta javnofinančnih prihodkov	Primer

- c) Ena od skupin javnofinančnih odhodkov so tekoči transferji. Pojasnite, kakšne vrste prejemka pomenijo transferji, in s praktičnim primerom pojasnite, kako država s transferji omejuje revščino prebivalstva.

2 točki

- d) Dopolnite ali podčrtajte pravilno:

Investicijski odhodki kot skupina javnofinančnih odhodkov **zmanjšujejo / povečujejo**

realno premoženje države. Fiskalna politika, ki **zvišuje / znižuje** davke in povečuje

_____, se označuje kot ekspanzivna. Eden od virov financiranja

proračunskega primanjkljaja je tudi _____.

2 točki

- e) Navedite funkcije fiskalne politike.

1 točka

Del B: ESEJISTIČNA VPRAŠANJA

Navodilo: Esejistična vprašanja so razdeljena v dva sklopa: temelji ekonomije s sodobnim tržnim gospodarstvom in ekonomika narodnega gospodarstva. V vsakem sklopu so postavljena tri. **Izbrati je potrebno po eno vprašanje iz vsakega sklopa.** Smisel esejističnega vprašanja je, da odgovarjate v vsebinsko zaokroženem sestavku, v katerem predstavite osnovne poglede na izbrani ekonomski problem iz literature in prikažete svoja stališča in ocene. Dober odgovor lahko napišete na eni strani in pol. Po potrebi vključite ustrezne diagrame, s katerimi podkrepite svojo razlago. Vsak odgovor se točkuje z največ 15 točkami (skupaj je torej možno največ 30 točk).

PRVI SKLOP VPRAŠANJ

B01

PROIZVODNI DEJAVNIKI

Za proizvodnjo so potrebne različne sestavine, ki jim pravimo proizvodni dejavniki (produkcijski faktorji). Tradicionalno (po J. B. Sayu) jih delimo na naravo (zemljo), delo in kapital.

Pojasnite, čemu v ekonomski teoriji pravimo proizvodni dejavnik narava, navedite vsaj dve njegovi pomembni značilnosti in dohodek, ki ga prinaša lastniku (3 točke).

Brez človeškega dela ni mogoča nobena proizvodnja. Delovni proces v podjetju skušamo organizirati tako, da je delo čimbolj učinkovito. Navedite, kako merimo produktivnost dela, naštejte vsaj tri dejavnike, ki nanjo vplivajo, in enega od njih podrobno pojasnite (3 točke). V zgodovini je bil velik skok v produktivnosti dela dosežen s tehnično delitvijo dela v podjetjih. Pojasnite pojem tehnične delitve dela in navedite vsaj po dve njene prednosti in dve slabosti. Navedite vsaj en način, s katerim bi kot lastnik podjetja skušali zaobiti te slabosti (4 točke).

Kapital nastaja z akumulacijo. Opišite, kako poteka proces večanja in oplajanja kapitala (2 točki), pojasnite, zakaj večanje kapitala povečuje produktivnost dela in zakaj podjetniki akumulirajo dobiček (3 točke).

15 točk

B02**TRG IN POVPRASEVANJE**

Potrošniki zadovoljujejo svoje potrebe z dobrinami in s storitvami, ki jih kupijo na trgu. V Velikem Logu lahko prebivalci, ki si želijo ostriči lase, izbirajo med številnimi frizerskimi saloni. Ravnotežna cena striženja za moške je 20 d. e, ravnotežna količina pa 28 000 striženj na teden.

Navedite in pojasnite pogoje, ki morajo biti izpolnjeni, da je na trgu mogoča popolna konkurenca (4 točke). Opišite, kako se oblikuje tržna ravnovesna cena 20 d. e. Pri tem uporabite ustrezno sliko (6 točk). Navedite vsaj tri dejavnike, ki vplivajo na tržno povpraševanje po frizerski storitvi striženja za moške (2 točki). Podjetje Škarjice d. o. o. namerava v Velikem Logu odpreti štiri nove frizerske salone za moške. Pojasnite (pomagajte si s sliko), kako se bo to poznalo na trgu frizerske storitve striženja za moške (2 točki). Pojasnite, kaj pomeni za dohodek ponudnikov frizerske storitve striženja za moške informacija, ki jo je objavila agencija za raziskavo trga, da znaša koeficient cenovne elastičnosti povpraševanja po tej storitvi $-0,85$ (1 točka).

15 točk

B03**DELNIŠKE DRUŽBE IN TRANSNACIONALNE KORPORACIJE**

Za tržno gospodarstvo je značilna razvojna dinamičnost, temelj za družbeni razvoj pa je tehnološki napredek.

Navedite, kaj je v proizvodnjo prinesla druga industrijska revolucija proti koncu 19. stoletja, kako je vplivala na razvoj velikih podjetij (3 točke) in zakaj se je z večanjem podjetij vse bolj uveljavila delniška družba kot organizacijska oblika podjetja (3 točke). Navedite vsaj tri značilnosti korporacije, pojasnite, kdaj govorimo o transnacionalnih korporacijah, in opišite, kako so organizirane (3 točke). Pojasnite vsaj tri razloge za to, da je nemško avtomobilsko podjetje Volkswagen investiralo v podružnico na Kitajskem (3 točke). Pojasnite, kakšne so lahko negativne posledice selitve avtomobilske proizvodnje iz Nemčije v Azijo za kitajsko in za nemško gospodarstvo (3 točke).

15 točk

DRUGI SKLOP VPRAŠANJ

B04

VLOGA DRŽAVE V GOSPODARSTVU

Koncept vloge države v gospodarstvu se je z razvojem kapitalizma spreminjal. Tudi v začetku 21. stoletja zahtevajo spremembe v nacionalnih gospodarstvih, tehnološki razvoj in globalizacija ponoven razmislek o vlogi države v gospodarstvu.

Pojasnite, kakšna naj bi bila vloga države v gospodarstvu po liberalnem konceptu (2 točki). Razložite, zakaj se je v tridesetih letih 20. stoletja po veliki gospodarski krizi spremenila vloga države v gospodarstvu, in navedite, kako imenujemo novi koncept vloge države (3 točke). Pojasnite, kaj ureja danes država kot država blaginje, zakaj govorimo o krizi države blaginje in zakaj države ne morejo krize preprosto rešiti s povečevanjem davkov (4 točke).

Slovenija se je problemov države blaginje med drugim lotila tudi z zdravstveno in pokojninsko reformo. Navedite vsaj dva razloga za uvedbo zdravstvene reforme in enega od njiju podrobno predstavite (3 točke). Navedite vsaj dva razloga za uvedbo pokojninske reforme in enega od njiju podrobno predstavite (3 točke).

15 točk

B05

DEJAVNIKI POTENCIALNEGA BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA

Bruto domači proizvod je tržna vrednost vseh končnih proizvodov in storitev, ki jih neka država proizvede v določenem obdobju. Na velikost bruto domačega proizvoda nedvomno vpliva tudi prebivalstvo, njegova velikost, struktura in dinamika. Navedite in pojasnite gibanja, ki vplivajo na dinamiko oziroma spreminjanje števila prebivalstva (4 točke). Na ustvarjanje BDP vplivajo zlasti družbenoekonomske značilnosti prebivalstva. Pojasnite, kako delimo prebivalstvo z vidika aktivnosti, opredelite pojma zaposleno prebivalstvo in človeški kapital (6 točk). Velik problem v gospodarstvu pomeni nezaposleno prebivalstvo. Pojasnite, kako se je v Sloveniji po osamosvojitvi spreminjala stopnja nezaposlenosti in kateri so bili razlogi za to. Za izračunavanje stopnje nezaposlenosti poznamo dve metodologiji. Pojasnite obe in navedite približno stopnjo nezaposlenosti v Sloveniji po obeh metodologijah (5 točk).

15 točk

B06**MEDNARODNA VPETOST SLOVENIJE**

Sodobna gospodarstva so odprta gospodarstva. Velik del proizvodov in storitev prihaja iz tujine, po drugi strani pa večina držav ustvarja presežke, ki jih poskuša izvoziti.

S teorijo primerjalnih prednosti utemeljite smiselnost mednarodne menjave blaga in storitev (2 točki). Pojasnite, kako merimo odprtost gospodarstva neke države, in komentirajte odprtost slovenskega gospodarstva (2 točki).

Pojasnite, kaj je trgovinska bilanca, kaj je saldo trgovinske bilance, in natančno opišite, kakšen je lahko saldo trgovinske bilance (4 točke). Komentirajte gibanje salda trgovinske bilance Slovenije v obdobju po osamosvojitvi in pojasnite razloge za takšno gibanje (2 točki). Pojasnite, zakaj je pretirana uvozna (izvozna) navezanost na eno državo nezaželena, in komentirajte geografsko strukturo slovenske blagovne menjave s tujino (3 točke).

Slovenska vpetost v svetovno gospodarstvo se je še povečala z njenim vstopom v Evropsko unijo. Navedite vsaj eno prednost in eno slabo stran vstopa Slovenije v Evropsko unijo (2 točki).

15 točk

PRAZNA STRAN